

РОЗДІЛ 6
ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО; АГРАРНЕ ПРАВО;
ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО; ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

УДК 349.422

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ОПТОВИХ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ:
 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ**

**STATE SUPPORT OF WHOLESALE MARKETS OF AGRICULTURAL PRODUCTS:
 LEGAL THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS**

Григор'єва Х.А.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
 Національного університету «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена дослідженню теоретико-правових і практичних проблем здійснення державної підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні. Виявлено характерні риси такої підтримки і сформульовано шляхи вдосконалення законодавчого забезпечення її надання.

Ключові слова: оптові ринки сільськогосподарської продукції, державна підтримка, аграрний протекціонізм, сільське господарство, реалізація сільськогосподарської продукції.

Статья посвящена исследованию теоретико-правовых и практических проблем осуществления государственной поддержки оптовых рынков сельскохозяйственной продукции в Украине. Выявлены характерные черты такой поддержки и сформулированы пути усовершенствования законодательного обеспечения ее предоставления.

Ключевые слова: оптовые рынки сельскохозяйственной продукции, государственная поддержка, аграрный протекционизм, сельское хозяйство, реализация сельскохозяйственной продукции.

In the article the author investigates legal theoretical and practical aspects of state support wholesale agricultural markets in Ukraine. The author analyses the characteristic features of such support and formulates ways to improve legislative support for its provision.

Key words: wholesale markets for agricultural products, state support, agricultural protectionism, agriculture, sale of agricultural products.

Постановка проблеми. Перспективи утворення мережі зручних та ефективних оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні, що з'явилися із прийняттям у 2009 році Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» [1], на жаль, не виправдалися. Кількість таких ринків недостатня, а рівень їх активності та питома вага участі в торгівельних операціях країни залишаються незадовільними. Покликані стати дієвим інструментом боротьби із засиллям комерційних посередницьких структур у сфері реалізації сільськогосподарської продукції, оптові ринки не виконують покладених на них завдань. Існує багато причин такої невтішної ситуації, однак однією з найбільш серйозних варто визначити пасивність влади. Прийнята Державна цільова програма створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 03. 06. 2009 року [2], була скасована вже через 2 роки, хоча заплановані нею показники не були досягнуті. Обсяги коштів, передбачених у державному бюджеті на відповідний рік для надання фінансової підтримки створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, протягом останніх років були зведені практично до нуля. Отже, де-юре законодавство насичене деклараціями щодо державної підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції, а де-факто ці суб'єкти позбавлені реальної підтримки. Такий стан справ потребує якнайшвидших змін, однак «сліпе» реформування доводить свою неефективність та навіть шкідливість. У зв'язку з цим актуальності набувають дослідження, покликані проаналізувати законодавче забезпечення державної підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції з метою його обґрунтованого вдосконалення.

Стан дослідження. Вивченням правової проблематики функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції займалися представники вітчизняної аграрно-правової науки: О.М. Батигіна, М.Я. Ващишин,

М.В. Гребенюк, Д.В. Ковальський, І.О. Прогляда, А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич. Окремі правові питання надання державної підтримки сільському господарству, у тому числі шляхом побудови ефективної системи реалізації продукції, розглядалися у працях О.В. Гафурової, А.В. Духневича, В.М. Єрмоленка, В.П. Жушмана, І.І. Каракаша, Т.О. Коваленко, П.Ф. Кулинич, Т.В. Курман, С.І. Марченко, В.В. Носіка, Л.О. Панькової, І.П. Сафонова, В.І. Семчика, О.М. Туєвої, М.В. Шульги. Проте наразі бракує спеціальних досліджень способів поновлення та розширення надання державної підтримки у сфері розбудови мережі оптових ринків сільськогосподарської продукції, з позицій правового забезпечення цього процесу.

Метою статті є виявлення теоретико-правових і практичних проблем надання державної підтримки оптовим ринкам сільськогосподарської продукції в Україні, а також формулювання пропозицій щодо їх вирішення та усунення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щодо існування проблем у сфері реалізації сільськогосподарської продукції в Україні у спеціальній літературі висловлено багато думок. Це не дивно, адже сільськогосподарське виробництво не самодостатнє – воно потребує якісної та зручної системи реалізації, яка б забезпечувала інтереси і безпосереднього виробника, і споживача такої продукції. Неоднорідність сільськогосподарської продукції та її якостей зумовлює потребу у диференційованій системі реалізації, яка б враховувала цю специфіку. Як переконають спеціалісти, торгові операції з транспортабельними товарами тривалого зберігання мають бути предметом діяльності агроторгівельних домів і бірж, у той час як для інших товарних груп (із меншим строком зберігання та реалізації) необхідна інфраструктура оптових ринків [3, с. 58]. Незважаючи на те, що в Україні статус оптового ринку сільськогосподарської продукції присвоєно 12 суб'єктам [4], проблема реалізації сільськогосподарської продукції є дуже важливою. Це зумовлено тим, що

система реалізації аграрного товару передана на відкуп комерційним посередницьким структурам, які деструктивно впливають на ціни: занижують їх під час закупівлі та завищують під час продажу. Відсутність зваженого державного регулювання у цій сфері призводить до складних ринкових «зрушень», що мають серйозні стратегічні наслідки. Ця проблема не є унікальною для України, вона виникає і в інших державах, де сповна розуміючи потенційну загрозу, її вирішують на національному рівні. Світова практика накопичила багатий досвід щодо способів державної підтримки становлення та розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції. Зокрема, можна виокремити серед них такі:

а) безпосередня фінансова участь держави у створенні статутного капіталу оптового ринку (цей спосіб є найбільш поширеним та використовується, наприклад, у Іспанії [5, с. 47], Китаї [6, с. 62], Японії [5, с. 46], Південній Кореї та Індії [6, с. 63]);

б) гарантування участі сільськогосподарських товаровиробників у статутному капіталі та управлінні оптовим ринком (цей підхід активно застосовується у Польщі – у такий спосіб держава намагається сприяти гарантуванню та дотриманню прав безпосередніх товаровиробників у системі реалізації їх продукції [7, с. 40]. О.М. Батигіна наголошує на необхідності впровадження схожих правових механізмів у законодавство України [8, с. 5]);

в) утворення ексклюзивних зон постачання (наприклад, французький оптовий ринок «Ронжі» забезпечений такою зоною, у межах якої усі продавці здійснюють торгівлю лише через цей ринок [9, с. 452]);

г) надання спеціальних грантів, пільгових кредитів (така практика використовується, зокрема, у Польщі [6, с. 65]);

г) ліцензування продавців та покупців на оптовому ринку (використовується в Японії та дає можливість державним органам максимально контролювати та збалансувати за необхідності систему продовольчого постачання [5, с. 46]).

Нами названі лише окремі способи державної підтримки становлення мережі оптових аграрних ринків, поширені за кордоном. Характерно, що, незважаючи на значний рівень розвитку ринкових відносин, іноземні держави займають активну позицію щодо підтримки створення діючої системи оптової торгівлі сільськогосподарською продукцією. Україна в подібних стосунках займає прикро пасивну позицію.

Вітчизняна аграрно-правова наука сходиться на тому, що без допомоги держави процес створення оптових ринків сільськогосподарської продукції буде доволі повільним [10; 11]. Низькі темпи розвитку та непопулярність функціонування оптових ринків, за умов практичної відсутності державної підтримки протягом репрезентативного періоду часу – з 2009 по 2016 роки, вказують на справедливність цього твердження. З метою поживлення відносин у цій сфері науковцями пропонується застосування механізмів державно-приватного партнерства [12, с. 4; 13, с. 150], що було б досить доречним. О.М. Батигіна вважає, що державою та органами місцевого самоврядування має фінансуватися створення переважно зовнішньої інфраструктури оптового ринку [14, с. 194]. До цього напрямку державної підтримки, зокрема, відноситься вирішення земельно-правових питань, у першу чергу, надання земельних ділянок для розміщення оптових аграрних ринків. Із прийняттям спеціального Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» земельне законодавство зазнало деяких змін, а саме:

а) землі під інфраструктурою оптових ринків аграрної продукції отримали правовий режим несільськогосподарських угідь у складі земель сільськогосподарського призначення. Цей крок законодавця досі викликає дискусії серед науковців. Так, О.М. Батигіна [15, с. 164] і М.Я. Ва-

щишин [16, с. 271] переконані у його недоцільності, у той час як І.О. Прогляда вважає такий підхід цілком виправданим [17, с. 122];

б) у разі використання земельних ділянок для розміщення інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції громадяни та юридичні особи звільняються від відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва;

в) земельні ділянки державної та комунальної власності для розміщення інфраструктури оптових аграрних ринків не підлягали конкурентному продажу. Однак Законом України «Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо проведення земельних торгів» від 18.02.2016 року [18] правила конкурентного продажу розповсюджено і на земельні ділянки для оптових ринків сільськогосподарської продукції. Вважаємо таке рішення недоцільним, адже підготовка до створення оптового аграрного ринку є масштабним процесом, що здійснюється за участю органів публічної влади. Так, особи, які мають намір одержати статус оптового ринку сільськогосподарської продукції, беруть участь у конкурсному відборі, а місця розташування майбутніх ринків визначаються державними органами. При цьому варто розуміти, що в результаті проведення аукціону право на земельну ділянку потенційно може отримати інша особа. Таким чином, оновлене земельне законодавство суперечить логіці положень законодавства про оптові ринки сільськогосподарської продукції. Цю думку також аргументовано в літературі [19].

Отже, протекційність земельного законодавства щодо створення оптових ринків сільськогосподарської продукції дещо знижена у результаті внесення аналізованих змін. На тлі загальної пасивності держави щодо розвитку оптових аграрних ринків цей крок можна оцінити негативно.

Проблема надання державної підтримки оптовим ринкам сільськогосподарської продукції в Україні має цілий комплекс складових. У межах дослідження нас цікавить фактор забезпечення сприятливого та ефективного законодавства. Детальний науковий аналіз положень Закону України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» (далі – Закон) та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки для створення оптових ринків сільськогосподарської продукції» від 29. 09. 2010 року [20] (далі – Порядок) вказує на існування кількох правових проблем у цій сфері.

1) Декларативність. Законодавець передбачив у ст. 10, 13-15 Закону широкий перелік шляхів державної підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції. У спеціальній літературі було здійснено їх класифікацію. Так, І.О. Прогляда поділяє їх, залежно від змісту, на організаційні, правові, державної фінансової підтримки, інформаційні, інфраструктурні, податкової підтримки [10]; Д.С. Піддубна звужує перелік до політичних, організаційних, фінансових, податкових та інформаційних [13, с. 148]. Однак, незважаючи на закріплення у Законі широкого спектру різних потенційних видів державної підтримки, подальшого розвитку (тобто свого підзаконного та практичного втілення) набув фактично лише один напрям – фінансова підтримка у період становлення. Однак навіть він не фінансується рівномірно та в належному обсязі: у 2011 році на програму «Фінансова підтримка створення оптових ринків сільськогосподарської продукції» було спрямовано 10 млн грн, у 2012 році – 200 млн грн, а вже з 2013 року ця програма разом із багатьма іншими була включена до загальної програми «Фінансова підтримка заходів в АПК», на яку в цілому було виділено лише 96,7 млн грн. Протягом наступних трьох років (2014 – 2016) на загальну програму щорічно виділялось тільки 5 млн грн, а у 2017 році – 60 млн грн. Критичне недофінансування державних програм призводить до фактичної відсутності державної під-

тримки становлення та розвитку мережі вітчизняних оптових ринків сільськогосподарської продукції.

Дослідниками окремо підкреслюється, що особливо бажаними були б податкові пільги, можливість встановлення яких передбачена у спеціальному Законі, однак не реалізована у податковому законодавстві. Так, наприклад,

І.О. Прогляда наполягає на доцільності звільнення оптових ринків сільськогосподарської продукції від плати за землю, від сплати податку на прибуток підприємств і ринкового збору [12, с. 14]. Проте на тлі докорінних змін в оподаткуванні сільськогосподарських товаровиробників, що відбулись з 1 січня 2017 року (скасування спеціального режиму сплати ПДВ сільськогосподарськими підприємствами та підвищення ставок єдиного податку 4 групи), сподіватись на спрощення оподаткування оптових ринків як суб'єктів не продуктивної, а посередницької ланки було б недоречно.

2) Диспозитивність норм щодо державної підтримки. На розвиток положень ст. 10 Закону спрямована ст. 13, у якій йдеться про надання державної фінансової допомоги оптовим ринкам сільськогосподарської продукції у період їх становлення. Звертає на себе увагу характер формулювань норм даної статті, що вказує на їхню особливу диспозитивність. Ця ознака проявляється, зокрема, у тому, що передбачаються саме права, а не обов'язки органів влади щодо надання підтримки. Так, «Кабінет Міністрів України у проекті Закону України про Державний бюджет України на наступний рік *може* передбачати видатки на створення та забезпечення діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції», «Кабінет Міністрів України *може* передбачати ... субвенції з Державного бюджету України бюджету АРК, обласним бюджетам ... на виконання інвестиційних проектів і створення оптового ринку сільськогосподарської продукції та забезпечення його діяльності», «Рада міністрів АРК, місцеві державні адміністрації та виконавчі органи відповідних рад у проектах рішень про відповідні місцеві бюджети *можуть* передбачати видатки на створення та забезпечення діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції» [1]. Диспозитивністю відзначаються також норми щодо оподаткування: «Законами про оподаткування *можуть* передбачатись пільги або спеціальний режим оподаткування діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції», «Органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень *можуть* надавати оптовим ринкам сільськогосподарської продукції пільги зі сплати місцевих податків і зборів» [1]. Диспозитивний характер норм, спрямованих на регулювання державної підтримки, на практиці призводить до того, що заходи підтримки сприймаються як необов'язкові та зрештою просто не здійснюються.

3) Компенсаційний характер підтримки. Ця ознака правового механізму державної підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції полягає в тому, що, згідно з Порядком підтримки, вона здійснюється шляхом компенсації певних видів здійснених витрат (кошти на розроблення проектно-кошторисної документації; будівництво під'їзних шляхів до території оптового ринку, мереж водо- та електропостачання, інших комунікацій загального призначення; викуп земельних ділянок, об'єктів виробничого та невиробничого призначення, торговельних та адміністративних будівель (приміщень), інших об'єктів інфраструктури; створення (впровадження) системи інформаційного забезпечення діяльності оптових ринків). Державна фінансова підтримка надається також у вигляді виплати компенсації у розмірі до 50% обсягу видатків на придбання устаткування і обладнання, у т. ч. іноземного виробництва, для комплектування та облаштування оптових ринків та видатків на оплату будівельно-монтажних або інших робіт, товарів і послуг, пов'язаних із будівництвом оптових ринків [20]. Сам по собі компенсаційний вид підтримки не є проблемним, од-

нак у вітчизняних умовах він не досить доречний. Справа в тому, що такий вид підтримки передбачає попереднє повне фінансування вказаних заходів самим суб'єктом господарювання та подальшу державну компенсацію здійснених витрат. Тобто оптовому ринку сільськогосподарської продукції варто самостійно віднайти кошти на створення у повному обсязі, а за оцінками експертів, саме у цьому найчастіше ховається проблема утворення оптового ринку в Україні. Таким чином, компенсаційний підхід у справі підтримки оптових аграрних ринків не є оптимальним рішенням у сучасних соціально-економічних реаліях України, тому що не містить стимулюючого фактору та не задовольняє потреби ринку на етапі становлення.

Згідно з Порядком, отримання коштів компенсації оптовим ринком сільськогосподарської продукції передбачається без проведення конкурсу чи іншого відбору. До суб'єктів отримання фінансової підтримки висуваються лише негативні (відсутність заборгованості більше ніж на півроку перед державним та місцевими бюджетами, Пенсійним фондом; відсутність провадження у справі про банкрутство, визнання банкрутом, рішення про ліквідацію; відсутність виявлених фактів нецільового використання бюджетних коштів) та позитивні вимоги (набуття статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції, згідно з Порядком [21]). Відсутність конкурсу та конкуренції у процесі одержання державної підтримки має забезпечити гарантоване отримання компенсації усіма суб'єктами, які отримали статус оптового ринку сільськогосподарської продукції. Це є логічним рішенням, адже, згідно із Законом, цей статус присвоюється за результатами конкурсу. На етапі утворення оптового ринку сільськогосподарської продукції державою оцінюються його економічні та інші показники, доцільність і перспективність його організації, саме тому відповідає необхідність здійснення повторного конкурсу на одержання державної підтримки.

Якщо держава готова здійснити фінансову підтримку оптового ринку сільськогосподарської продукції під час його становлення, то було б більш доцільно здійснити ці фінансові надходження у вигляді вкладу у статутний капітал чи іншим безпосереднім способом. Такий підхід цілком відповідає потребам практики та позитивному досвіду інших держав.

4) Термінологічна невизначеність. У ст. 10 та 13 Закону йдеться про надання державної підтримки оптовим ринкам сільськогосподарської продукції у період їх становлення. Однак у назві постанови Кабінету Міністрів України, спрямованої на затвердження порядку надання такої допомоги, використовується поняття «створення». Цим вноситься плутанина у нормативно-правове регулювання. Справа в тому, що законодавець надає легальне визначення періоду становлення, під яким розуміється термін виконання проекту (бізнес-плану) створення та організації діяльності юридичної особи у статусі оптового ринку сільськогосподарської продукції, але який не може перевищувати семи років із дня набуття оптовим аграрним ринком такого статусу. Отже, становлення включає у себе створення ринку як один із етапів. Вважаємо, що назва постанови Кабінету Міністрів України містить дефект нормотворчої техніки та має бути викладена у новій редакції, що відповідатиме положенням Закону. Становлення оптового ринку сільськогосподарської продукції, за оцінками спеціалістів, займає досить тривалий час (від 7 до 12 років [22, с. 15]), тому надання підтримки має бути підпорядковане даним об'єктивним законам.

5) Дефекти постпрограмного контролю. Варто одразу вказати, що заходів спеціального постпрограмного контролю у сфері надання підтримки оптовим ринкам сільськогосподарської продукції законодавство не передбачає. Порядок містить загальну вказівку на те, що «контроль за цільовим та ефективним використанням бюджетних коштів здійснюється в установленому законодавством по-

рядку». Щодо цього положення виникають деякі питання. По-перше, кошти надають без зазначення їхнього цільового використання, що є логічним наслідком компенсаційного характеру даного виду підтримки (цільові витрати були вже здійснені, а за них уже виплачена державна компенсація). Цю фінансову допомогу оптовий ринок може спрямовувати на будь-які цілі, тому що жодних зобов'язань щодо цього законодавство не містить. У зв'язку з цим «контроль за цільовим використанням бюджетних коштів», передбачений у п. 17 Порядку, не відповідає правовій природі компенсаційного виду підтримки та може бути здійснений лише стосовно розпорядника бюджетних коштів, а не їх одержувачів. По-друге, серед переліку документів, які подає оптовий ринок сільськогосподарської продукції для отримання компенсації, зазначено «письмове зобов'язання повернути у місячний строк одержані кошти у разі встановлення факту їх нецільового використання». Доцільність складання такого документу викликає сумнів не лише у зв'язку з вищенаведеними аргументами, а ще й тому, що в Бюджетному кодексі України закріплена пряма вказівка щодо повернення коштів до відповідного бюджету (у випадку нецільового їх використання) (ст. 116-117).

На наш погляд, у даному Порядку має йти мова про відповідальність у разі виявлення *незаконного* отримання фінансової підтримки, тобто у випадку виявлення порушень на етапі отримання коштів (подання недостовірних даних, завищення понесених витрат тощо). В якості ілюстрації можна навести приклад судової справи за позовом Державної фінансової інспекції в Київській області до ТОВ «Ринок сільськогосподарської продукції «Столичний»». Контролюючий орган вимагав повернення до Державного бюджету України зайво отриману компенсацію вартості будівництва оптового ринку сільськогосподарської продукції в сумі 205 824, 70 грн. Судом було встановлено, що оптовий ринок кілька разів подавав однакові видаткові накладні для обґрунтування своїх затрат і отримання компенсацій. У своєму рішенні суд наголосив, що «подвійне включення сум до заявки на компенсацію не відповідає законодавству, оскільки збільшує рівень компенсації. Надання підтримки щодо кожного конкретного переліку документів позбавляє позивача права подальшого включення таких документів до інших заявок» [23].

Висновки. Аналіз еволюції законодавства у сфері оптових ринків сільськогосподарської продукції дозволяє

констатувати зниження рівня його протекційності, що виявляється, зокрема, у наступному:

а) необґрунтованому виключенні земель для розміщення інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції з переліку земель, що підлягають позааукціонному продажу;

б) скасуванні цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції та відсутності її адекватної заміни;

в) відсутності розроблених правових механізмів реалізації перерахованих у Законі України «Про оптові ринки сільськогосподарської продукції» шляхів підтримки відповідних суб'єктів господарювання. Аналіз державної фінансової підтримки у період становлення вказує на те, що ця допомога є:

а) фінансовою (тобто надається у вигляді грошових коштів);

б) безконкурсною;

в) безповоротною;

г) компенсаційною;

д) стартовою (тобто надається в період становлення та не спрямована на підтримку подальшого функціонування оптового ринку). Головними проблемами надання державної фінансової підтримки оптовим ринкам сільськогосподарської продукції у період їх становлення варто визначити хронічну недостатність фінансування та виключно компенсаційний характер, який не можна визнати оптимальним у сучасних умовах. Вважаємо доцільним збільшити обсяги коштів, спрямованих на підтримку оптових аграрних ринків, та зробити акцент на безпосередній участі держави у фінансуванні процесів їх створення.

Дефекти законодавчої техніки, виявлені в результаті аналізу Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки для створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, вказують на необхідність викладення назви постанови Кабінету Міністрів України в новій редакції («Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки оптовим ринкам сільськогосподарської продукції у період їх становлення»), а також передбачення заходів постпрограмного контролю, які відповідатимуть наданій підтримці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25. 06. 2009 року // ВВР. – 2009. – № 51. – Ст. 755.
2. Про затвердження Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 03. 06. 2009 року // Офіційний вісник України. – 2009. – № 43. – Ст. 21.
3. Губський Б.В. Аграрний ринок / Б.В. Губський. – К.: Нора-прінт, 1998. – 184 с.
4. Перелік, юридичних осіб, що отримали статус оптового ринку сільськогосподарської продукції // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>
5. Камілова С.Р. Досвід функціонування оптових продовольчих ринків в країнах з ринковою орієнтацією / С.Р. Камілова // Культура народів Причорномор'я. – 2002. – № 35. – С. 45 – 48.
6. Ринденко Н.А. Закордонний досвід функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції / Н.А. Ринденко // Агросвіт. – 2010. – № 21. – С. 61 – 66.
7. Мельник І.О. Вивчення досвіду функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції в Польщі як ефективно діючого елемента ринкової інфраструктури / І.О. Мельник, О.В. Колійчук // Агросвіт. – 2012. – № 1. – С. 37 – 41.
8. Батигіна О.М. Організаційно-правові питання оптового ринку сільськогосподарської продукції в Україні: автореф. дис. ... спец. 12.00.06 / О.М. Батигіна. – Х., 2007. – 21 с.
9. Поперечний С.І. Зарубіжний досвід організації оптових ринків сільськогосподарської продукції / С.І. Поперечний, О.Л. Клебан // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. – 2011. – № 1(47). – Т. 13. – Ч. 1. – С. 448 – 454.
10. Прогляда І.О. Правові питання державної підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції / І.О. Прогляда // Теорія і практика правознавства. – 2013. – Вип. 1 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.jur.akademy.kharkov.ua/>
11. Уркевич В.Ю. Правові питання функціонування оптових ринків сільськогосподарської продукції / В.Ю. Уркевич // Проблеми законності. – 2010. – Вип. 108. – С. 115 – 122.
12. Прогляда І.О. Правові засади діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні: автореф. дис. ... 12.00.06 / І.О. Прогляда. – Х., 2014. – 20 с.
13. Піддубна Д.С. Державна підтримка оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні – складова механізму державно-приватного партнерства / Д.С. Піддубна // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 6. – С. 147 – 150.
14. Батигіна О.М. Правове регулювання створення інфраструктури оптового ринку сільськогосподарської продукції / О.М. Батигіна // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 3 (14). – С. 189 – 195.

15. Батигіна О.М. Мособливості правового регулювання оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні / О. Батигіна // Вісник Академії правових наук України. – 2012. – № 3 (70). – С. 159 – 167.
16. Ващишин М. Правове становище оптових ринків сільськогосподарської продукції / М. Ващишин // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2013. – Вип. 58. – С. 268 – 273.
17. Прогляда І.О. Про правовий режим земельних ділянок оптових ринків сільськогосподарської продукції / І.О. Прогляда // Науковий вісник НУБіП України. – 2013. – Вип. 182. – Ч. 1. – С. 120 – 125.
18. Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо проведення земельних торгів: Закон України від 18.02.2016 року // ВВР. – 2016. – № 16. – Ст. 160.
19. Караханян К.М. Щодо позааукціонного надання земельних ділянок для оптових ринків сільськогосподарської продукції / К.М. Караханян // Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави і права в умовах євроінтеграції: матер. Міжн. наук.-практ. конф. (Одеса, 20 трав. 2016 р.). – О., 2016. – С. 565 – 567.
20. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання фінансової підтримки для створення оптових ринків сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 29. 09. 2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 74. – Ст. 60.
21. Про затвердження Порядку набуття юридичною особою статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції: постанова Кабінету Міністрів України від 11. 02. 2010 року // Офіційний вісник України. – 2010. – № 11. – Ст. 53.
22. Головка Г.М. Передумови розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції / Г.М. Головка, О.М. Маслак // Вісник СНАУ. Серія «Економіка та менеджмент». – 2010. – Вип. 5/2. – С. 11 – 16.
23. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 24 лютого 2014 року у справі № 826/18667/13-а / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/37618369>

УДК 349.6(477)

ПОНЯТТЯ СИСТЕМИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД

THE CONCEPT OF A SYSTEM: HISTORICAL AND THEORETICAL APPROACH

Кошова Н.М.,
старший викладач кафедри цивільного,
господарського і екологічного права
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

Стаття присвячена дослідженню таких теоретичних понять, як система, системний аналіз, системний підхід (системне мислення). Вони є основою у вивченні системи «природа і людина». На їх основі будується модель будь-якої системи.

Ключові слова: система, теорія систем, системний аналіз, системний підхід.

Статья посвящена исследованию таких теоретических понятий, как система, системный анализ, системный подход (системное мышление). Они являются основой изучения системы «природа и человек». На их основе строится модель любой системы.

Ключевые слова: система, теория систем, системный анализ, системный подход.

The article is devoted theoretical concepts: system, systems analysis, systems thinking. This theoretical concept are foundation in the study of Nature and Person. On their basis builds any model system.

Key words: system, systems theory, systems analysis, systems thinking.

Постановка проблеми. Тема наукового дослідження пов'язана з вивченням системи екологічного права України, перспектив її удосконалення, можливостей гармонізації та адаптації екологічного права і законодавства України з екологічним правом та законодавством Європейського Союзу. Це один із векторів розвитку України на період до 2020 р. [1, с. 1], а також напрям діяльності щодо виконання умов Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом [2, с. 1].

Цей процес складний та тривалий. Почнемо з витоків – із понятійного апарату, який дасть змогу надалі розглядати систему з історичної, філософської, правової, математичної позицій.

Будь-які знання повинні мати системний характер. Від правильної будови системи знань залежить і її функціонування в гармонії з навколишнім природним середовищем та людиною. Правильна модель системи галузі права дасть змогу систематизувати і відповідне законодавство. Це дасть шанс на гармонізацію нашої системи екологічного права з правом навколишнього середовища Європейського Союзу. В основу такої моделі може бути покладений принцип сталого розвитку. Якщо навколишнє природне середовище і людину в ньому розглядати як єдину систему, то для їхнього гармонійного співіснування необхідно створити і систему екологічного права, яка відповідає вимогам природи, людини, життя і науки.

Мета статті полягає у дослідженні основних теоретичних засад, етимології основних понять, їх історичного розвитку, філософського осмислення для практичного застосування у побудові моделі будь-якої системи. Основне – необхідно використовувати перевірені часом концепції для будови гармонійної та універсальної системи, яка може мати прикладне значення.

Виклад основного матеріалу. Людство завжди намагалось здобути нові знання і застосовувати їх на практиці. За історію свого розвитку ми пройшли шлях від створення примітивного знаряддя праці до засвоєння космічного простору. За останні півстоліття розвиток науки відбувається настільки бурхливо, що людство не встигає засвоїти накопичені та отримані знання і ефективно їх використовувати. Знання людини не можуть мати вузький, вузько-спеціальний характер, а повинні охоплювати різні сторони навколишнього світу, мати системний характер. Формування системного характеру знань є головним завданням системного аналізу [5, с. 3–4].

На самому початку свого розвитку люди намагались накопичувати, систематизувати та передавати наступним поколінням знання в різних галузях – від примітивного виробництва, торгівлі, науки до мистецтва. Завжди цінували фахівців «широкого профілю», які мають знання в різних галузях, які можуть провести аналіз і вирішити проблему з урахуванням усіх аспектів.